

засобом протидії зловживанням у цій сфері може стати повна або часткова легалізація грального бізнесу за умови розробки досконалого пакету відповідних законодавчих актів, впровадження національної програми розвитку сфери грального бізнесу та боротьби із злочинними посяганнями, пов'язаними із ним.

Список бібліографічних посилань

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 січня 1997 р. / за ред. В. Ф. Бойка, Я. Ю. Кондратьєва, С. С. Яценка. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 960 с.
2. Петричко Н. О. Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 258 с.
3. Шакун В. І. Суспільство і злочинність. Київ : Атіка, 2003. 784 с.
4. Корнієнко М. В. Організована злочинність в Україні: сучасний стан, кримінологічна характеристика, заходи протидії. Київ : Фонд юрид. науки, 2004. 300 с.
5. Топорецька З. М. Гральний бізнес як один з основних видів діяльності організованих злочинних угруповань. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 134–141.
6. Кларк Р. Преступность в США: замечания по поводу ее природы, причин, предупреждения и контроля / пер. с англ. А. С. Никифорова ; под ред. Б. С. Никифорова. М. : Прогресс, 1975. 422 с.
7. The Nation: THE MAFIA Big, Bad and Booming. *TIME Magazine*. 1977. May 16. P. 33.
8. Слабкі сторони сектору казино та грального сектору : звіт FATF // Державна служба фінансового моніторингу України : офіц. сайт. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2009/8.07.09/c.pdf (дата звернення: 11.03.2019).
9. СБУ припинила існування нелегального грального онлайн-бізнесу, через який фінансувалися терористи // Служба безпеки України : офіц. веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/730> (дата звернення: 11.03.2019).
10. СБУ припинила функціонування розгалуженої мережі закладів грального бізнесу, що не має аналогів в Україні // Служба безпеки України : офіц. веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/1898> (дата звернення: 11.03.2019).

Одержано 13.03.2019

УДК 343.237+343.34

Андрій Андрійович ВОЗНЮК,

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

БАНДИ, ТЕРОРИСТИЧНІ ОБ'ЄДНАННЯ, НЕ ПЕРЕДБАЧЕНІ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНІ АБО ЗБРОЙНІ ФОРМУВАННЯ – СПЕЦІАЛЬНІ ВИДИ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЧИ САМОСТІЙНІ ФОРМИ СПІВУЧАСТІ?

Практика засвідчує, що рівень групової та організованої злочинності різко зростає в умовах нестабільності суспільних і державних інститутів, загострення соціально-економічної ситуації в державі, появи нових загроз національній безпеці, епіцентром яких нині можна вважати схід України.

За таких обставин важливим інструментом у протидії діяльності злочинних об'єднань залишається закон про кримінальну відповідальність, норми якого повинні бути якісними та адекватними суспільній небезпеці відповідних злочинних посягань.

Водночас як свідчить практика, а також аналіз наукової літератури у протидії злочинним організаціям, бандам, терористичним групам та організаціям, а також не передбаченим законом воєнізованим або збройним формуванням кримінально-правові норми не в повній мірі виконують свої функції через окремі нерозв'язані проблеми.

Нині чітко невизначена кримінально-правова природа банд, терористичних об'єднань, не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування тощо. Насамперед постає питання чи можна їх відносити до певних форми співучасті, передбачених ст. 28 КК України.

Аналіз положень кримінального законодавства дає підстави стверджувати про те, що злочинні об'єднання, з одного боку, передбачені ст. 28 КК України, а, з другого, – ст. 143, 181, 257, 258-3, 260 КК України, не в повній мірі співвідносяться як загальні та спеціальні, з огляду на окремі неузгодженості.

Наприклад, аналіз ознак терористичної організації, закріплених у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р., свідчить про те, що вона чітко не підпадає під жодну з форм співучасті, передбачених ст. 28 КК України, хоча й характеризується певними ознаками організованої групи та злочинної організації. Аналогічне можна сказати і про транснаціональну організацію; групу, діяльність якої здійснюється під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів і поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевою розпущістю; терористичну групу; не передбачене законом воєнізоване або збройне формування.

У КК України відсутні чіткі вказівки на те, що банди, терористичні об'єднання, не передбачені законом воєнізовані або збройні формування є спеціальними видами злочинних об'єднань, передбачених ст. 28 КК України. Натомість більшість вчених дотримується протилежної позиції [1, с. 658; 2, с. 300; 3, с. 484, 491; 4, с. 591].

За таких обставин бажане видають за дійсне. Очевидно, що ці злочинні об'єднання повинні співвідноситися як загальні та спеціальні, на чому неодноразово було наголошено в попередніх дослідженнях [5, с. 30; 6, с. 87]. Однак, щоб бажане не стало дійсним необхідно внести відповідні зміни до закону про кримінальну відповідальність. До цього моменту їх варто розглядати як самостійні форми співучасті.

Щодо конкретизації юридичної природи спеціальних видів злочинних об'єднань, то тут вбачаються два шляхи:

1) форми співучасті, передбачені ст. 28 КК України, можна визнати загальними, а злочинні об'єднання, передбачені іншими статтями, що характеризуються додатковими ознаками – спеціальними злочинними об'єднаннями (вчиненні їх учасниками злочини – спеціальними формами співучасті). За таких обставин, наприклад, злочинна організація буде вважатися загальним видом злочинного об'єднання, а терористична організація – спеціальним. Однак цей шлях вимагає приведення у відповідність спеціальних видів злочинних об'єднань загальним.

2) усі види злочинних об'єднань, про які йде мова у ст. 28 КК України, так й інших статтях КК України, зокрема ст. 143, 181, 257, 258-3, 260, 392 КК України, можна визнавати самостійними формами співучасті. Фактично з огляду на сучасну неузгодженість цих норм саме такий підхід закріплений у КК України.

Навіть якщо й банди, терористичні групи та організації, не передбачені законом воєнізовані або збройні формування тощо і визнаватимуться самостійними формами співучасті, кваліфікація злочинів, учинених їх учасниками, вимагає, щоб вони узгоджувалися зі злочинними об'єднаннями, передбаченими ст. 28 КК України. Адже переважна більшість кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів, у яких міститься така кваліфікуюча ознака як вчинення злочину у певній формі співучасті, пов'язана саме зі злочинними об'єднаннями, передбаченими ст. 28 КК України.

Тому найбільш раціональним видається перший варіант. У зв'язку з цим актуальною є розробка пропозицій щодо узгодження загальних видів злочинних об'єднань (передбачених ст. 28 КК України) та спеціальних (банд, терористичних груп, терористичних організацій, не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, транснаціональних організацій, груп, діяльність яких здійснюється під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів і поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевою розпущістю).

Найбільш невизначеною залишається кримінально-правова природа не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Ці злочинні об'єднання, з огляду на кримінально-правові ознаки, закріплені в примітках до ст. 260 КК України, можна відносити до груп осіб за попередньою змовою, оскільки у них відсутні усі обов'язкові ознаки організованої групи чи злочинної організації. Мета створення не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування не завжди є злочинною, а інколи навіть суспільно корисною. Не

передбачені законом воєнізовані або збройні формування можуть мати на меті: учинення злочинів, захист інтересів особи, суспільства та держави від злочинів, забезпечення безпеки об'єктів або осіб, підтримання громадського порядку, насильницьку зміну основ конституційного ладу та порушення територіальної цілісності тощо [6, с. 629].

У зв'язку з цим виникає питання чи може це злочинне об'єднання належати до певної форми співучасті. Не випадково окремі дослідники роблять висновок, що не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, про яке йдеться у ст. 260 КК України, може належати як до певної форми співучасті, так і існувати поза ними [7, с. 160].

Під час створення злочинного об'єднання співучасть особлива, нестандартна, нетрадиційна. У зв'язку з цим вона повністю не охоплюється традиційним змістом співучасті, визначеним ст. 26 КК України. З іншого боку це також і так звана необхідна співучасть. Тобто відповідні злочини можуть вчинятися лише як групові, коли об'єктивна сторона складу злочину вимагає діяльності двох і більше осіб. За створення (організацію) злочинного об'єднання здебільшого відповідає одна особа – організатор. Інші його учасники, які надали згоду на створення злочинного об'єднання за їх участі – відповідатимуть за участь, однак не за створення. Відтак, таке діяння як створення злочинного об'єднання – може вчинити й один суб'єкт – а це звісно виходить за межі традиційного розуміння співучасті. Злочин учинений організованою групою чи злочинною організацією також може бути вчинений однією особою¹. Єдиним злочином для вчинення якого об'єднуються співучасники є злочин, передбачений ст. 260 КК України, який може проявлятися у формі створення цього злочинного об'єднання, керівництва ним чи участі у вчинених ним злочинах. Вчинення учасниками цього злочинного об'єднання інших злочин означає його трансформацію в банди, терористичні об'єднання.

Список бібліографічних посилань

1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
2. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.
3. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2: Особлива частина. 1040 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
5. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с.
6. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.
7. Конончук А. О. Кримінально-правова природа не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування // Актуальні проблеми кримінального права та процесу : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 16 черв. 2017 р.) / ред. кол.: О. О. Волобуєва, О. В. Одерій, Т. О. Лоскутов, А. С. Політова. Кривий Ріг : Геліос-Принт, 2017. С. 159–161.

Одержано 11.03.2019

¹ Слід розмежовувати поняття «вчинення злочину» та «участь у злочині». Учиненням злочину варто вважати лише дії виконавця, а участю в злочині – дії інших співучасників. За таких обставин учинити злочин у складі злочинного об'єднання може навіть одна особа за умови участі в ньому мінімальної кількості його учасників. Злочин, учинений однією особою, можна визнати вчиненим злочинною організацією лише в тому разі, якщо він охоплювався умислом інших співучасників. Його може вчинити як член цього об'єднання, так і інший учасник злочинної організації, що не вважається її членом. Окрім цього, він має відповідати загальній меті злочинної організації.